

Na czele tych wypowiedzi ks. Grudniok przytacza wiele razy słowa Ojca świętego Jana Pawła II, który podczas swoich apostołskich podróży po całym świecie nigdy nie opuszczał spotkania z chorymi, dotykał ich zbolących rąk i serc i był dla nich najlepszym przyjacielem. Trudno tu w krótkiej recenzji cytować te wypowiedzi, ale należy stwierdzić, że każda z nich jest bezcenna. Można je wszystkie streścić w jednym zdaniu wypowiedzianym do chorych w Lourdes: „wy jesteście największym skarbem Kościoła”. Chory zatem to nie człowiek pozostawiony na marginesie, albo żyjący poza marginesem, ale to ten, który przez swoje cierpienie zniesione z poddaniem się woli Bożej ubogaca swoją postawą tę społeczność, do której należy i którą tworzy.

Z wypowiedzi o wartości cierpienia innych ludzi należy tu podkreślić kilkakrotnie wspomnianą „bohaterkę miłości cierpiących”, Matkę Teresę z Kalkuty „żyłą na co dzień z ludzkim cierpieniem”, której dewizą życia są słowa, że chorych „trzeba kochać i dawać im siebie aż do bólu” (s. 170).

Radzę przeczytać tę książkę, aby dowiedzieć się, co nam radzą robić i jak postępować względem chorych tacy ludzie jak św. Maksymilian Kolbe czy św. brat Albert, wielki stygmatyk o. Pio, lekarz Albert Schweitzer, czy wielu polskich kapłanów, którzy karmili się na co dzień cierpieniem, choćby tacy jak ks. Blachnicki, więzień Oświęcimia, Jean Gitton, J. Maritin, konweryta Papini i inni.

Na zakończenie warto postawić sobie pytanie. Po co ks. prałat Grudniok napisał tę książkę?. Na to pytanie on sam daje odpowiedź, na kanwie wypowiedzi Ojca świętego wygłoszonej 11 II 1993 z okazji pierwszego Światowego Dnia Chorych. Książka jest napisana dlatego, aby obudzić i spotęgować naszą wrażliwość i nasze poświęcenie dla cierpiących i chorych dzisiejszych ludzi. Nie wolno nam zapominać o tym, że dzisiejszy świat jest jedną wielką kliniką, albo lepiej wielkim szpitalem, w którym nam zdrowym ludziom wypadła z woli Opatrzności Bożej wielka rola do odegrania.

Jesteśmy szczerze wdzięczni ks. prałatowi Fr. Grudniokowi za tę pozycję, która nie tylko jest napisana pięknym przekonywującym językiem, ale zmusza nas swoją treścią do zajęcia jasnego i zdecydowanego stanowiska względem chorych, cierpiących, nieszczęśliwych i opuszczonych ludzi, którzy przecież są naszymi bliźnimi i czekają na naszą braterską pomoc.

Kraków

KS. STANISŁAW GRZYBEK

K. MYŚLIWIEC, *Święte znaki Egiptu*, Wyd. Iskry, Warszawa 1990, liczne ryciny i barwne zdjęcia.

Popularne ujęcie, ale oparte na solidnych podstawach naukowych dziejów pisma egipskiego: hieroglificznego, hieratycznego i demotycznego. Duże ilości tekstów egipskich, ilustrujących poszczególne okresy rozwoju pisma, przetłumaczonych przez autora po raz pierwszy na język polski, co zostało solidnie udokumentowane w aneksie. Aluzje do tekstów biblijnych: zestawienie Ps 104 (tłum. Cz. Miłosza) z hymnem do Atona (tłum. T. Andrzejewskiego), wzmianki o przekładach koptyjskich Biblii (w różnych dialektach) i o gnostyckich pismach z Nag Hammadi (których odkrycie w 1945 r. można porównać z odkryciem manuskryptów znad Morza Martwego, ale które są mniej znane w Polsce). Liczne aneksy: tabela chronologiczna etapów rozwoju pisma i języka egipskiego, wykaz bóstw, miary i wagi, kalendarz egipski, tablica chronologiczna starożytnego Egiptu, bibliografia podstawowa. Rodzaj vademecum egiptologicznego, wypełniający lukę w pi-

śmiennictwie polskim, choć nie brak światowych osiągnięć polskich archeologów w Egipcie i Sudanie, przede wszystkim Kazimierza Michałowskiego i jego szkoły.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

Przewodnik po bibliografiach polskich judaików. Guide to Bibliographies of Polish Judaica. Opr. K. Pilarczyk (Studia Polono-Judaica: series bibliographica, 1), Uniwersytet Jagielloński, Międzywydziałowy Zakład Historii i Kultury Żydów w Polsce, Kraków 1992, ss. 222.

Judaica wydane w Polsce. Druki zwarte i niesamoistne: materiały do bibliografii 1990. Pod red. M. Galasa i K. Pilarczyka (Studia Polono-Judaica: series bibliographica, 2), Kraków 1993, ss. 232.

Staraniem Międzywydziałowego Zakładu Historii i Kultury Żydów w Polsce przy Uniwersytecie Jagiellońskim, którym to zakładem kieruje prof. J. A. Gierowski, zostały wydane dwie pozycje seryjne wszystkich „bibliografii polskich judaików, tj. wszystkich publikacji dotyczących spraw żydowskich czy stosunków polsko-żydowskich, jakie ukazały się na ziemiach polskich rozumianych jako terytorium państwa polskiego w dobie jego istnienia” (z przedmowy prof. Gierowskiego). Projekt wydawniczy został pomyślany bardzo ambitnie: bibliografia polskich judaików ma zaczynać się od XVI wieku aż po ostatnie publikacje, jakkolwiek nie będzie przestrzegana zasada chronologicznego ukazywania się tomów serii, co jest arcyślusznym założeniem.

W obydwu tomach znalazło się wiele pozycji, które są w sferze zainteresowania bibliisty. I tak w tomie I zostały pomieszczone sekcje „literatury judaistycznej powstałej na ziemiach polskich i polskich wydawnictw informacyjnych o judaizmie oraz historii i archeologii Palestyny (ss. 145—152) z następującymi działami: Polono-judaika w religioznawczych wydawnictwach informacyjnych; Judaika w polskich bibliografiach biblistycznych i ogólnoteologicznych; Polskie bibliografie qumranistyczne; Polskie bibliografie o historii i archeologii Palestyny.

W tomie II pozycje biblistyczne są bardziej rozrzucone w rozmaitych działach, np. Encyklopedie, słowniki, atlasy i ogólne opracowania; Biblia hebrajska (przekłady, komentarze i adaptacje, opracowania ogólne i szczegółowe, Biblia hebrajska a Nowy Testament); Rękopisy odkryte nad Morzem Martwym; Żydowski cykl roczny i liturgia; Judaizm a inne religie (a chrześcijaństwo).

Seria bibliograficzna *Studia Polono-Judaica* jest wydawana bardzo skrzętnie i starannie; będzie więc ważnym narzędziem bibliograficznym w kwerendach naukowych i dla opracowań popularnych, które winny przecież opierać się na faktach.

Kraków

KS. JERZY CHMIEL

ELIO TOAFF, *Perfidi Giudei, fratelli maggiori*. A. Mondadori Editore (Bessellers Saggi Oscar 10), Milano 1990 (I wyd. 1987).

Główny rabin Rzymu opisuje żywo i barwnie 50 lat swojej działalności religijnej. Urodzony w Livorno, wychowany w tradycji rabinów Hachme Livorno (rabbi Benanozegh), jest wychowawcą wielu pokoleń rabinów w Colleggio rabbinico italiano. Opisy okresu II wojny światowej i sytuacji Żydów we Włoszech, a zwłaszcza cenne przyczynki do dziejów dialogu